

BOJOVÉ SKUPINY – VOJENSKÝ NÁSTROJ KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU EURÓPSKEJ ÚNIE

Radoslav Ivančík¹

SUMMARY:

Changes in global security environment and new threats appearing in the form of international terrorism, cross border organized crime and increasing number of cyber attacks, or even the threat of possible use of the weapons of mass destruction have enforced not only deeper mutual international cooperation among countries, but also deeper security and defence policy within existing alliances. As European Union has not avoided the mentioned threats, it has leded partly to strengthening security and defence dimension of European policy, and partly, to implementation of the European security and defence policy. Simultaneously, it has leded to searching new tools of crisis management, usable in the case of failure of diplomatic tools. Therefore, European Union has started much more intensive dealing with creation of military tools of crisis management and military capabilities necessary for potential European military operations, and simultaneously, possibilities and means of their political, military and economic support.

1. ÚVOD

Zásadné zmeny v globálnom bezpečnostnom prostredí, ktoré nasledovali po skončení studenej vojny a páde bipolarity priniesli okrem nesporných pozitív aj negatíva, ktoré sa postupne začali čoraz viac prejavovať v podobe rôznych asymetrických bezpečnostných ohrození. Dynamický vývoj a procesy globalizácie, spoločenskej a hospodárskej modernizácie, politickej liberalizácie a vedecko-technického rozvoja totiž vygenerovali aj mnohé negatívne sprievodné javy.

Ide predovšetkým o neustále sa prehľbujúce ekonomické a sociálne rozdiely vo vývoji ľudskej spoločnosti, zlyhávajúce štátnych štruktúr v krajinách tzv. tretieho sveta, ich zaostávanie za vývojom a neschopnosť dostatočne rýchlo sa adaptovať na nové podmienky. Tieto faktory, ako aj beznádej prameňiaci z ekonomickej zaostalosti vytvárajú nielen vhodné podmienky pre pôsobenie neštátnych aktérov, akými sú politickí extrémisti, náboženský fundamentalisti či nacionalistickí radikáli, ale zároveň sa pretransformovali do javov, v dnešnej dobe označovaných ako nové bezpečnostné hrozby.

Tieto zmeny v globálnom bezpečnostnom prostredí, ako aj nové bezpečnostné hrozby prejavujúce sa najmä v podobe medzinárodného terorizmu, cezhraničného organizovaného zločinu, nelegálnej migrácii, zvyšujúcom sa počte „cyber“ útokov na verejné a súkromné

počítačové siete, či dokonca hrozby možného použitia zbraní hromadného ničenia si vynútili nielen prehĺbenie a posilnenie medzinárodnej bilaterálnej spolupráce medzi jednotlivými krajinami, ale aj prehĺbenie a posilnenie bezpečnostnej a obrannej politiky už existujúcich integračných zoskupení.

Uvedeným ohrozeniam sa nevyhla ani Európska únia. Tento fakt viedol jednak k posilneniu bezpečnostnej a obrannej dimenzie európskej integrácie a k implementácii Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky (EBOP) ako integrálnej súčasti Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP) Európskej únie a jednak k hľadaniu nových nástrojov krízového manažmentu, použitelných v prípade, ak diplomatické nástroje zlyhajú. Výsledkom bolo, že Európska únia sa začala oveľa intenzívnejšie zaoberať problematikou vojenských nástrojov krízového manažmentu, vojenských spôsobilostí nevyhnutných pre vedenie vojenských operácií Európskej únie a zároveň aj možnosťami a spôsobmi ich politického, vojenského a ekonomického zabezpečenia.

2. POLITICKÉ A VOJENSKÉ NÁSTROJE KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU EURÓPSKEJ ÚNIE

Ako už bolo naznačené v úvode, ohrozeniam vyplývajúcim zo zmien v globálnom bezpečnostnom prostredí po páde bipolarity a skončení studenej vojny prejavujúcim sa v podobe medzinárodného terorizmu, cezhra-

¹ Radoslav Ivančík, plk. Ing., Odbor rozpočtu a financovania (J-8) Generálneho štábu Ozbrojených síl SR, e-mail: radoslav.ivancik@gmail.com.

ničného organizovaného zločinu, náboženského extrémizmu, nacionalistického radikalizmu alebo dokonca možného použitia jadrových, chemických, biologických, či bakteriologických zbraní hromadného ničenia sa nevyhla ani Európska únia. A práve to viedlo Európsku úniu k hľadaniu a vytváraniu v prvom rade politických a diplomatických nástrojov na predchádzanie a prípadné riešenie akýchkoľvek hrozieb alebo vzniknutých kríz a v prípade zlyhania politických a diplomatických nástrojov, k vytvoreniu vojenských nástrojov krízového manažmentu v podobe bojových jednotiek schopných viesť vojenské operácie Európskej únie a zároveň k prijatiu opatrení na ich politické, legislatívne a ekonomické zabezpečenie.

Európska bezpečnostná a obranná politika

Ako reakcia na zásadné zmeny v globálnom bezpečnostnom prostredí bol v júni 1999 v Kolíne nad Rýnom v Nemecku na zasadaní Európskej rady odštartovaný projekt vytvorenia nezávislej Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky (EBOP), ako samostatnej časti Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP) Európskej únie (EÚ), pričom jej cieľom bolo najmä doplniť a posilniť schopnosť EÚ konať za jej hranicami prostredníctvom rozvoja nielen civilných, ale aj vojenských nástrojov krízového manažmentu na predchádzanie medzinárodným konfliktom.

Samotná vízia EBOP bola načrtnutá v bezpečnostnom strategickom dokumente nazvanom „Bezpečná Európa v lepšom svete“, ktorý pripravil generálny tajomník Rady a vysoký predstaviteľ EÚ pre spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku – Javier Solana. Nadviazal v nej na Maastrichtskú zmluvu z roku 1992, ktorá ako prvá obsahovala ustanovenia o zodpovednosti EÚ za všetky otázky týkajúce sa jej bezpečnosti, vrátane eventuálne možného vytvorenia spoločnej obrannej politiky, a na Amsterdamskú zmluvu z roku 1997, ktorá už do svojho textu zakomponovala ustanovenia o humanitárnych a záchranných akciách, ako aj úlohách bojových jednotiek v krízovom manažmente, vrátane mierotvorných úloh. To vytvorilo základ pre operatívny rozvoj EBOP.

Konflikty na území bývalej Juhoslávie, najmä v Bosne a Hercegovine a v Kosove ešte viac podporili nutnosť spoločnej obrannej stratégie a schopnosti viesť vojenské operácie. Preto na summite v Nice vo Francúzsku v roku 2000 sa vtedajších 15 členských krajín formálne dohodlo na vytvorení európskej vojenskej jednotky rýchleho nasadenia ERRF (European

Rapid Reaction Force) o sile 60 000 mužov. Tretia vojna v Iraku, ktorá začala v roku 2003 a ktorá rozdelila členské krajiny EÚ, čiastočne zbrzdila snahy vytvorenie spoločnej obrannej politiky a rozprúdila debatu o tom, či vôbec, a ak áno, tak nakoľko má byť európska obranná politika vykonávaná mimo štruktúr NATO a či vôbec má mať EÚ schopnosti a spôsobilosti viesť vlastné vojenské operácie.

V apríli 2003 sa stretli zástupcovia Francúzska, Nemecka, Belgicka a Luxemburska, aby vdýchli európskej obrannej iniciatíve nový život a položili základ európskej obrannej aliancie. Milníkom v oblasti spolupráce s NATO boli tzv. dohody „Berlín plus“ z roku 2003, ktoré načrtávajú možnosti vojenskej spolupráce medzi oboma organizáciami a umožňujú EÚ využiť plánovacie a logistické zázemie NATO. Hlavným cieľom EBOP naďalej zostáva poskytnúť vojenské a nevojenské možnosti pre prevenciu medzinárodných konfliktov a krízový manažment, pričom deklarovaným cieľom je dopĺňať, nie nahrádzať NATO. To znamená, že cieľom nie je vytvorenie európskej armády, ale multi-národnej európskej vojenskej jednotky zo širokou škálou schopností a spôsobilostí, založenej na koncepcii CJTF (Combined Joint Task Force), ktorá by bola schopná, v prípade zlyhania civilných prostriedkov, vojensky reagovať na zmeny v bezpečnostnom prostredí. Národné ozbrojené sily zostanú pod kontrolou svojich národných veliteľov a demokraticky zvolených orgánov v členských krajinách, pričom vyšším vojenským veliteľom EÚ budú podriadené len po dobu trvania danej misie alebo operácie EÚ. Za zmienku v tejto súvislosti stojí, že historicky prvou vojenskou akciou EÚ za hranicami kontinentu bola misia v Afrike v Demokratickej republike Kongo, ktorá trvala od 12. júna do 1. septembra 2003 a jej kódové meno bolo Artemis. Misia sa uskutočnila na žiadosť OSN, zúčastnilo sa na nej 1400 vojakov z viacerých krajín EÚ (bez účasti SR) a bola vedená francúzskym generálom Jean-Paul Thonierom.

Za pozornosť taktiež stojí, že EÚ má mať kompetencie pri definovaní a implementovaní spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, vrátane postupného vytvárania spoločnej obrannej politiky. Členské krajiny „majú aktívne a bezvýhradne podporiť spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku únie, v duchu lojality a vzájomnej solidarity“. V súlade s vyššie uvedeným Rada EÚ vyhlásila, že chce byť schopná viesť vlastné vojenské operácie a nasadiť vojenské jednotky rýchleho nasadenia v počte do 60 000 mužov, čo by malo byť súčasťou jej nástrojov krízového

manažmentu. Využívané pritom budú plánovacie, logistické a spravodajské kapacity NATO, pričom žiadna krajina, ktorá nie je členom EÚ nemá mať právo veta pri rozhodovaní o aktivitách jednotiek rýchleho nasadenia. V nadväznosti na to sa ministri obrany členských krajín EÚ dohodli na vytvorení takzvaných bojových skupín, ktoré by bolo možné rozmiestniť v krátkom čase po celom svete a ktoré by fungovali by mimo štruktúry NATO.

Bojové skupiny Európskej únie

Táto postupne vytváraná ambícia spoločnej európskej obrany vychádzala z negatívnych skúseností z najmä prvej polovice deväťdesiatych rokov a nedostatku aktivity európskych krajín počas prvej vojny v bývalej Juhoslávii a z toho vyplývajúcej francúzsko-britskej dohody zo Saint Malo z roku 1998 o potrebe EÚ mať schopnosť samostatnej akcie zastrešenej dostatočnou a spoľahlivou vojenskou silou. Európsky summit konaný v Helsinkách v roku 1999 následne odsúhlasil takzvaný „Hlavný cieľ“, ktorého podstatou bolo zabezpečiť, aby od roku 2003 mala EÚ schopnosť nasadiť až do 60 000 vojakov vo vzduchu a na mori v lehote 60 dní.

Ťažkosti pri budovaní tak veľkej a skutočne operabilnej sily a dynamický vývoj vo svete však viedli k uvedomeniu si potreby rýchlej a rozhodnej reakcie na krízové situácie, čo by prvotný koncept neumožňoval. Strategické prostredie sa totiž za posledné roky dramaticky zmenilo a vykazuje potrebu vedenia vojenských operácií prostredníctvom ľahkých bojových jednotiek, ktoré si dokážu bleskovo poradiť s krízovými situáciami. Praktické skúsenosti z Afriky (britský zásah v Sierra Leone v roku 2000 alebo francúzsky zásah v Pobreží Slonoviny v roku 2002) potvrdili skutočnosť, že aj relatívne malý počet síl v podobe menších bojových jednotiek (skupín) má veľký význam za predpokladu, že budú nasadené rýchlo a budú dostatočne logisticky podporené.

Projekt prvej bojovej jednotky (skupiny) spustili Veľká Británia, Francúzsko a Nemecko vo februári 2004 a v lehote dvoch mesiacov ho ministri obrany krajín EÚ schválili. Následne ho premenili na Európsky koncept, ktorý bol formálne uvedený v novembri 2004 na Konferencii o záväzkoch v oblasti obranných kapacít. Na základe toho je Európska bojová skupina – EU BG (European Union Battle Group) definovaná ako zmiešaná vojenská jednotka vo veľkosti posilneného práporu, pozostávajúca z približne 1500 až 2000 vojakov a disponujúca zložkami bojovej

podpory. Mala by byť tvorená buď jedným štátom, alebo multinárodnou koalíciou niekoľkých členských krajín EÚ na čele s tzv. vedúcim národom (lead nation).

Každý polrok by mala mať EÚ k dispozícii dve pripravené bojové skupiny, aby mohla pružne reagovať na dve rôzne krízové situácie na dvoch rôznych miestach. Každá bojová skupina EÚ by pritom mala byť schopná samostatného operačného nasadenia prostredníctvom strategického transportu, flexibilná, aby bola schopná podnikáť operácie aj vo vzdialenej krízovej oblasti (napr. na území tzv. zlyhávajúceho štátu) a schopná vykonávať bojové operácie i v extrémne náročných podmienkach (púšť, tropický prales, horský terén a pod.). Kľúčová úloha európskych bojových skupín pritom spočíva v rozhodnutí začať operáciu v lehote 5 dní po schválení Radou EÚ, pričom jednotky by mali byť nasadené na cieľovom území do 10 dní od rozhodnutia EÚ o spustení operácie. Cieľom je, aby bojové skupiny EÚ mali pri vedení vojenskej operácie spôsobilosti na plnenie rôznych typov úloh. Predovšetkým na:

- oddelenie znepriatelených strán použitím sily, vrátane nastolenia mieru a zabezpečenia zásobovania,
- predchádzanie konfliktom, vrátane preventívneho nasadenia vojsk, odzbrojovacích operácií a presadenia embarga,
- evakuáciu osôb z ohrozeného územia,
- asistenciu iným medzinárodným organizáciám v humanitárnych operáciách, vrátane odstraňovania následkov katastrof a pri evakuácii utečencov.

Aby však bojové skupiny EÚ vôbec mohli byť kvalifikované ako európske bojové jednotky a zabezpečili splnenie týchto náročných úloh, musia absolvovať proces vytvorenia bojovej jednotky a spĺňať všeobecne definované a schválené štandardy a požiadavky. Tie spočívajú najmä v ich vysokej tréningovosti, vycvičenosti a pripravenosti, rýchlej nasaditeľnosti, modernej vybavenosti, udržateľnosti a interoperabilite.

Prvé bojové skupiny EÚ dosiahli počiatočnú operačnú kapacitu od januára 2005, kedy Veľká Británia a Francúzsko mali pripravené operabilné jednotky v prvom polroku 2005 a Taliansko počas druhého polroku 2005. Francúzsko-nemecká a súčasne španielsko-talianska bojová skupina boli pripravené v prvom polroku 2006. V druhom polroku to bola len jedna bojová skupina pozostávajúca z jednotiek a príslušníkov ozbrojených síl Francúzska, Nemecka a Belgicka. Plná operabilita bojových jednotiek EÚ bola dosiahnutá 1. januára 2007. Odvtedy sú

pripravené v pohotovosti vždy dve bojové skupiny EÚ, pričom rozpis bojových jednotiek je v neustálom vývoji a podlieha zmenám. Je upravovaný dvakrát ročne počas koordinačných konferencií.

Ako členská krajina EÚ, ktorá sa podieľa na riešení problémov v oblasti krízového manažmentu na medzinárodnej úrovni, sa do projektu bojových skupín EÚ aktívne zapojila prostredníctvom jednotiek a príslušníkov svojich ozbrojených síl aj Slovenská republika, pričom táto aktivita spočíva najmä v našom príspevku do spoločnej bojovej skupiny s Českou republikou s dobou pohotovosti na nasadenie v druhej polovici roku 2009 a do spoločnej bojovej skupiny s Poľskom a Nemeckom, za podpory Lotyšska a Litvy, ktorá je pripravená na nasadenie v prvej polovici roku 2010. V súčasnosti sa uvažuje o vytvorení spoločnej bojovej skupiny krajín Višegrádskej štvorky v horizonte roku 2015.

Bojové skupiny EÚ a Sily rýchlej reakcie NATO

Vzhľadom k tomu, že väčšina krajín EÚ je súčasne aj členom NATO, vznik bojových skupín, ako nástroja krízového manažmentu EÚ, už od svojho počiatku zvädza k ich porovnávaní so silami rýchlej reakcie NATO – NRF (NATO Response Forces). Čo majú teda tieto vojenské sily spoločné a v čom sú odlišné?

Obe vojenské jednotky, tak EU BG, ako aj NRF vznikli z dôvodu zabezpečenia troch základných úloh:

- vytvoriť vojenský nástroj krízového manažmentu,
- vytvoriť vojenské sily schopné čeliť predpokladaným budúcim bezpečnostným ohrozeniam,
- vytvoriť sily, ktoré budú príkladom pre celkovú budúcu transformáciu svojich vojenských síl.

Štruktúra oboch vojenských jednotiek je založená na koncepcii CJTF (Combined Joint Task Force), na základe ktorej by tieto multinárodné jednotky mali disponovať širokým spektrom spôsobilostí, mali by byť schopné plniť súčasne viacero operačných úloh a zároveň dokázať bezprostredne reagovať na zmenenú bezpečnostnú situáciu. To si vyžaduje velenie nielen priamo na mieste nasadenia (FHQ – Force Headquarters), ale aj velenie a kontrolu z ústredia riadenia operácií (OHQ – Operational Headquarters).

Po vzniku koncepcií oboch síl boli tieto jednotky dostupné obom organizáciám na dočasnej báze s rotáciou každých šesť mesiacov podľa vopred dohodnutého harmo-

nogramu. Kým u EU BG časový úsek rotácie jednotiek zostal zachovaný, u NRF dochádza v súčasnosti k jeho predĺženiu na obdobie 12 mesiacov.

Jeden z najviditeľnejších rozdielov predstavuje veľkosť a zloženie týchto síl. Kým v EU BG základ predstavujú pozemné jednotky doplnené o prvky bojovej podpory o sile 1500 – 2000 vojakov, NRF pozostávajú z pozemných, námorných a leteckých síl o veľkosti až 25 000 vojakov. Keďže EU BG tvorí len jednu šestnásťtinu až jednu dvanásťtinu NRF, v prípade bojového posilnenia maximálne jednu desatinu, táto skutočnosť bezprostredne ovplyvňuje škálu operácií, na ktorých sa európske bojové skupiny môžu zúčastniť a na rozsahu úloh, ktoré môže reálne plniť.

Kým EU BG sú schopné plniť úlohy nižšej úrovne, najmä v oblasti preventívnych opatrení, humanitárnej pomoci, evakuácie alebo peacekeepingu a peaceenforcementu, NRF sú schopné plniť aj bojové úlohy vyššej intenzity, vrátane operácií spadajúcich pod článok 5 Washingtonskej zmluvy.²

Limitovaná veľkosť síl EU BG, a tým aj ich spôsobilostí, zároveň znamená, že môžu pôsobiť len na geograficky obmedzenom území. Tento rozdiel vo veľkosti a možnom spektre pôsobenia však prináša podstatný rozdiel v ich strategickom kontexte. Kým EÚ sa v rámci svojej bezpečnostnej a obrannej politiky sústreďuje predovšetkým na civilné nástroje zamerané na podporu mieru, stability a demokracie a EU BG predstavujú len pomocný vojenský nástroj krízového manažmentu EÚ, NATO upúšťa od geograficky obmedzenej oblasti pôsobenia a prikláňa sa k plne funkčnej vojenskej koncepcii založenej na širokom rozsahu schopností a spôsobilostí potrebných na splnenie alebo presadenie politických, vojenských a ekonomických cieľov aliancie. Zároveň naďalej zostáva primárne vojenskou organizáciou.

Z hľadiska participácie členských krajín v oboch vojenských jednotkách je možné pozorovať, že pre stredne veľké a menšie krajiny je oveľa atraktívnejšou participácia v EU BG. Tieto krajiny totiž kvôli veľkosti a súboru predpísaných spôsobilostí nedisponujú dostatočným počtom príslušníkov ozbrojených síl, prostriedkov strategickej prepravy, komunikačných a informačných systémov a takým množstvom modernej bojovej techniky a zbraňových systémov, ktoré by mohli bez obmedzenia vlastnej obrany a bezpečnosti

² 5. článok Severoatlantickej zmluvy predstavuje zásadu, že útok proti ktorejkoľvek členskej krajine sa považuje za útok proti všetkým členským krajinám.

vyčleniť v prospech NRF; navyše ak ich jednotky pôsobia okrem EU BG a NRF aj v iných misiách (napr.: OSN alebo OBSE), resp. operáciách NATO a EÚ (napr.: ISAF, KFOR, ALTHEA, ATALANTA, atď.). Takáto participácia na EU BG im zároveň umožňuje držať krok s transformačnými procesmi prebiehajúcimi vo väčších krajinách NATO alebo EÚ. Do NRF sú v podstate schopné prispievať len početne malými, špecifickými a všeobecne chýbajúcimi nedostatočnými spôsobosťami.

3. ZÁVER

Napriek vyššie uvedeným faktom považujem za potrebné v závere svojho príspevku zdôrazniť, že bojové skupiny EÚ predstavujú, na základe zmien v globálnom bezpečnostnom prostredí a rastúcim hrozbám najmä v oblasti nevojenských ohrození členských krajín a obyvateľstva EÚ, veľmi dôležitý nástroj krízového manažmentu na prechádzanie alebo prípadné riešenie už vzniknutých kríz alebo budúcich konfliktov, ktoré by mohli ohroziť politickú, ekonomickú alebo vojenskú bezpečnosť EÚ a jej obyvateľov.

A aj keď na tomto poli stále existuje množstvo čiastkových problémov najmä v oblasti dostatočného vyčleňovania finančných prostriedkov v prospech ozbrojených síl členských krajín únie, a tiež v medzinárodno-politickej alebo medzinárodno-právnej oblasti (napríklad, je vysoko nepravdepodobné, že by v prípade nutnosti okamžitej vojenskej reakcie na

vzniknuté bezpečnostné ohrozenia a následné rýchle rozhodnutia orgánov EÚ o spustení vojenskej operácie, európske vojenské jednotky plnili operačné úlohy v súlade s mandátom Bezpečnostnej rady OSN, alebo iným problémom je fakt, že aj napriek progresu vo formovaní spoločnej európskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky národné pozície stále zohrávajú najvýznamnejšiu úlohu a preto z dôvodu rôznych politických a ekonomických záujmov a medzinárodných cieľov, niektoré z členských krajín nemusia byť až tak veľmi ochotné zasahovať napríklad v Afrike, zatiaľ čo iné, so silnejšími väzbami na Afriku, napríklad Francúzsko alebo Belgicko, by mohli túto možnosť uprednostňovať; iné členské krajiny zasa môžu stavať do popredia užšiu spoluprácu a operácie pod vlajkou NATO na rozdiel od operácií vedených EÚ, napríklad Veľká Británia, Holandsko alebo väčšina nových členských krajín EÚ a NATO), z politického i vojenského hľadiska možno považovať iniciatívu a koncepciu bojových skupín EÚ za úspešnú, pretože pomohli v určitej miere naštartovať transformačné procesy v ozbrojených silách najmä menších členských krajín únie a zároveň vytvorili vojenské formácie, ktoré by v prípade potreby boli schopné reagovať a podporovať jednotky aliancie.

LITERATÚRA:

- [1] Veliteľsko-štábny kurz o Európskej bezpečnostnej a obrannej politike, Postupim, Nemecko, november 2007.
- [2] Veliteľsko-štábny kurz operačného plánovania vojenských operácií EÚ, Postupim, Nemecko, december 2008.
- [3] Odborný seminár k financovaniu vojenských operácií EÚ, Montpellier, Francúzsko, jún 2008.
- [4] Odborný seminár o Európskej bezpečnostnej a obrannej politike, Brusel, Belgicko, september 2009.
- [5] Medzinárodné veliteľsko-štábne cvičenie EÚ – SHARPE RESPONSE, január 2009, Česká republika.
- [6] Medzinárodné veliteľsko-štábne cvičenie EÚ – COLLECTIVE SHIELD, apríl 2009, Nemecko.
- [7] Medzinárodné veliteľsko-štábne cvičenie EÚ – EUROPEAN ENDEAVOR, jún 2009, Nemecko.
- [8] IVANČÍK, R. 2009. Financovanie vojenských operácií Európskej únie I. In *Obrana*, 2009, roč. 17, č. 4, s. 18-19. Reg. číslo 412/08.
- [9] IVANČÍK, R. 2009. Financovanie vojenských operácií Európskej únie II. In *Obrana*, 2009, roč. 17, č. 5, s. 18. Reg. číslo 412/08.
- [10] KRÁLIK, T. 2009. V bojových skupinách Európskej únie. In *Obrana*, 2009, roč. 17, č. 6, s. 18. Reg. číslo 412/08.
- [11] <http://www.europa.eu>.
- [12] <http://www.euractiv.sk>.
- [13] <http://www.europskaunia.sk>.
- [14] <http://www.consilium.europa.eu>.
- [15] <http://www.mosr.sk>.